

SOPHIA POOLE

XV. LEVÉL

Az Angol hölgy Egyiptomban című könyv első publikálására 1844-ben került sor. A mű Sophia Poole összegyűjtött megfigyeléseit tartalmazza, aki 1842–1849 között élt az országban két fiúgyermekével és bátyjával, Edward Lane-nel, a világhírű orientalistával. Egyiptomi tartózkodása alatt Sophia Poole megtanult arabul, átvette a helyi öltözködési szokásokat, s olyannyira beleolvadt az ottani társadalomba, hogy nem csupán az utcák és piacok mindennapi eseményeit és életét sikerült megfigyelnie, de megismerkedett a különböző társadalmi osztályok fűrdőivel és háremeivel is. Sophia Poole a legmagasabb körökben mozgott, többek között Mohammed Ali családjával is kapcsolatba került. Bátyja tömör és szakszerű leírásaival ellentétben Sophia Poole élményeiről és megfigyeléseiről egyik legjobb barátjának írt leveleiben számol be, melyekben részletes leírást ad például Alexandriába való érkezéséről, Kairóról, a környező falvak életéről, valamint nilusi utazásáról is. Leírásai során letűnt korok középosztálybeli és udvari háremeinek világa is megelevenedik; ez utóbbiról, az uralkodói háremben tett első látogatásáról, a háremhölgyek mindennapjairól számol be XV. számú levelében.

Kairó, 1843. február

Drága Barátnóm,

Azt már tudod, milyen nagyon vágytam bejutni a közép- és felső osztály háremeibe. Most, hogy ez az álmom végre megvalósult, bizonyonnyal állíthatom, a legkisebb mértékben sem csalódtam. Bizony eddig is rendkívüli érdeklődéssel figyeltem az ország asszonyainak viselkedését; néha csak élveztem közvetlenségüket, sokszor azonban egyenesen elbűvölt bájos és természetes viselkedésük. Tisztában vagyok azzal, hogy leírásom nem lehet maradéktalanul pontos, igyekszem azonban hiteles képet adni azokról a háremekről, melyeket eddig volt szerencsém meglátogatni. Először is meg kell említenem, milyen hálás vagyok Mrs. Liedernek, a kitűnő helyi misszió tagjának, aki az ország legkiválóbb háremeinek bizalmát élvezi. Mrs. Lieder alap tudnivalókkal látott el, melyeket természetesen fenntartás nélkül, a legkészségesebben és szívesen teljesítettem. Az általa bemutatott hölgyek között voltak Habib effendinek¹, az egykori kairói kormányzó háremének tagjai is; náluk tett első látogatásomról, az uralkodói háremek titkaiba történő bevezettetésemről részletesen beszámolok Neked.

Már egy jó ideje Kairóban laktunk, mire sikerült összeszednem a bátorságomat, hogy az öszvérre felüljek, lévén megjelenése igen félelmetes számomra. Eddig az itt élő hölgyek szokását követtem: a számárra egy közönséges nyeregbe imaszőnyeget terítettem. Az uralkodói háremekben tett látogatásom során azonban szükségessé vált, hogy öszvéren utazzam; ez a megoldás kétségtelenül kellemesebb, mint a megszokott szamar-felszerelések használata. Utam során minden kapualjban kénytelen voltam fejjet lehajtva áthaladni, és jó pár ablak kiszögellésébe csaknem beleütöttem; ezek miatt mindvégig fokozott figyelmemre volt szükség. Félretéve azonban a fent említett akadályokat, az öszvéren való utazás össze sem hasonlítható a megszokott szamaragolással – az előbbi kétségtelenül sokkal kényelmesebb.

Habib effendi házához érve, a külső bejáraton áthaladva észrevettem, hogy a hárem-lakosztályok – a többi itteni nagy épületekhez hasonlóan – nem korlátozódnak az első és második emeletekre, hanem különálló házakat alkotnak, s a férfiak lakóhelyétől teljesen elkülönülnek. Egy tágas, márvánnyal kikövezett hallon keresztül eljutottunk az első lakosztályig, ahol Habib effendi legidősebb lánya várt minket. A hölgy a szokásos keleti gesztussal üdvözölt, ajkát és homlokát jobb kezével megérintve. Ezután ragaszkodott hozzá, hogy útiruhámat ő maga segítse le rólam, annak ellenére, hogy számos szolga vette körül. Rendkívüli leereszkedés jele volt ez részéről, hiszen amíg a középosztály otthonaiban a hölgyek megtisztelik vendégeiket azzal, hogy személyesen segítik le utazóköpenyüket, az uralkodói háremekben ezt általában a szolgák végzik el, s csak kivételesen kitüntetett vendéggel teszi ezt a vendéglátó család valamely tagja.

Tekintve, hogy vendéglátóim nemesemberek, és hogy bármilyen esetleges megaláztatás lehetőségét elkerüljem, keleti útiruhám alatt meghagytam angol viseletemet. Török ruhámban ugyanis üdvözlő gesztusaim kétségkívül sokkal alázatosabbnak mutattak volna, mint ahogy kívántam; így viszont a legelőkelőbben jelenhettem meg, nemcsak egyenrangú vendégként, hanem kifejezetten felsőbbrendűként. Látogatásaimkor kizárólag a szokásos üdvözlő gesztusokat tettem s nem többet, kivéve idősebb hölgyekkel szemben; bemutatkozásakor és búcsúzásakor tiszteletteljesen mélyen meghajoltam előttük, jobb kezemet leengedve, mielőtt ajkamat és homlokomat érintetem volna. A hárem úrnője felé, akinek díványon való megjelenése kétségtelenül utalt kiemelkedő státusára, ugyancsak a szokásos üdvözlési módot használtam az édességek, kávé, sörbet vagy bármely frissítő elfogadásakor, valamint a csészék és tányérok visszaadásakor.

Otthon vagy középosztálybeli hölgyeknél tett látogatásaim során mindig török ruhát viselek, amely rendkívül kényelmes, hiszen kialakítása csodálatosan alkalmazkodik az ország éghajlatához. A házból kilépve csakis keleti útiruhámat viselem, melyről már részletesen beszámoltam Neked.

Visszatérek hárembeli látogatásom leírásához: amint a fent említett hölgy lesegítette köpenyemet, egy jelenlévő szolganak adta át azt. A szolgál gyönyörű, arannyal gazdagon díszített rózsaszín kasmírkendőt viselt; ezek a kendők, melyeket a gazdag háremekben hordanak, igen elegánsak, ám ennél hibátlanabb és izlésesebben hímzett darabot soha nem láttam. A szokásnak megfelelően levett köpenyemet azonnal egy másik szobába vitték; ennek célja, hogy a vendég távozásakor a köpeny előhozatala rövid késlekedést eredményezzen, mely alatt egy utolsó frissítő kínálására nyílik lehetőség. Új ismerősöm a dívány felé, a főhely mellé vezetett, amely anyjának, a néhai Mahmud szultán első unokatestvérének volt fenntartva. Ő nemsokára meg is jelent, melegen üdvözölt és a lányához hasonlóan a jobbán lévő helyet jelölte meg számomra, míg balján Abbas pasa nagynyja foglalt helyet. Őt hamarosan második lánya követte, aki olyan elegánsan és kedvesen üdvözölt, hogy kétségtelenül bizonyította: szívesen látott vendég vagyok. A hölgy nővérénél sokkal díszesebb ruhában volt, ezért az ő viseletét részletezem Számodra.

A hölgy fezt² viselt, amely köré sötét kendő volt tekerve. A kendőt ragyogó, homlokáig érő, gyémántokból formázott ág díszítette. Ez az ág hatalmas briliánsokból állt, melyek három gyűrűt formáztak. Mindegyik gyűrű közepéből egy-egy hajtás nyúlt ki; ezek egy legalább 5 hüvelyk nagyságú, ovális formát alkottak. Feje tetején, bal oldalon gyémánthurkokat viselt, ezeken – elhelyezkedésükből ítélve mesterséges – hajfürtök voltak keresztülhúzva. Fezén a szokásos kék selyemrojt volt, amely kettébontva két oldalon lógott lefelé. Hosszú mellénye és sötét virágos nadrágja indiai anyagból készült. Dereán nagy és élénk színű kasmírkendőt viselt, nyakát pedig számos hatalmas gyöngyből és aranygömbökből álló füzér díszítette. Egyvalami azonban furcsán elcsúfította: szemöldökét kohllal³ festette oly módon, hogy széles szemöldökvonalai közepén igencsak előnytelenül összeértek. Ebben az országban minden társadalmi osztály hölgytagja használja ezt a maskarát, sokan szemöldökükkel együtt szemüket is igen finoman feketére festik; a szóban forgó hölgy szemöldöke azonban oly figyelemre méltó volt, hogy egyéb vonásainak természetes kifejezése és hatása teljesen háttérbe szorult.

Szolgák hada jelent meg előttünk félkörívet alkotva, s az előszobában várakozó társaiktól ezüsttálcaikon sorakozó, édességgel telt üvegedényeket szolgáltak fel. Mindegyik edényben három kanál volt, rajtuk két-két édességgel, melyeket ugyancsak ezüsttálcán érkező kávé követett; a porcelán kávéscsészék tojástartóra hasonlítottak, ám ezek nem csupán vésettek vagy simák voltak, mint általában, hanem gyémánttal díszítették őket; kétségkívül elegáns, bár inkább költséges, mint gyönyörű darabok voltak. A vendég a kávé soha nem teszi közvetlenül a tálcára, hanem jobb kezének hüvelyk- és mutatóujjával a csésze alját tartva a felszolgáló személynézetnek nyújtja át. A frissítők nemsokára sörbet követte, melyet két szolgál ezüsttálcán,

rendkívül elegáns, csészealjjal és fedővel ellátott metszett üvegcsészékben szolgált fel. Mind-egyik tálcat kerek, rózsaszín, gazdagon hímzett kelme borította; ezeket a szolgálk csak kínálás előtt távolították el. Amint csészéinket megkaptuk, és a szokásnak megfelelően kétharmad részét elfogyasztottuk, egy másik szolgál már ott is teremt, kétségkívül azért, hogy a kezében lévő hatalmas, fehér, hímzett kendővel szánkat megtörölhessük; ám bármely hölgy igencsak tapasztalatlanok látszott volna, ha nemcsak finoman érintette volna ajkával azt.

A beszélgetés során kifejeztem csodálatomat a török nyelv iránt. Meglepetésemre a fiatal hölgyek közül a legidősebb felajánlotta, hogy tanítónőm lesz, s Mrs. Liederneck címezve a következőket mondta: „Ó, nővérem, kérem, győzze meg barátónóját, minél többször látogasson el hozzánk, hogy megtaníthassam törökül; ezalatt én is megtanulhatom az ő nyelvét, s így együtt írhatunk és olvashatunk majd.” Udvarias felajánlását megköszöntem, ám semmiféle ígéretet nem tettem arra vonatkozólag, hogy tanítványa leszek. Tudtam ugyanis, hogy indítványa hiábavaló, csupán időpazarlás lenne, hiszen minden háremben, melyet meglátogattam, beszélnek az arab nyelvet. Török nyelvtudásomból tehát semmi hasznom nem származna, hacsak nem fordítanék feltétlen figyelmet ez irányú tanulmányaimra.

Említésre méltó az a jó hangulat és vidámság, amely ezt a meleg családi légkört áthatotta, s ez délelőtti látogatásom folyamán végig lekötötte figyelmemet. Habib effendinél és máshol tett látogatásaim során megtapasztalhattam, hogy a viselkedési szokások a keleti és az európai társadalmakban tökéletesen ellentétesek. Ha olvastad Mr. Urquhart *Kelet szelleme* című művét, bizonyára felkeltette érdeklődésedet a háremekről közölt nézete, és magad is úgy gondold, hogy a keleti „otthon”, melyet Mr. Urquhart oly kellemesen mutat be, rendkívül vonzónak mondható. Hidd el, elbűvölő és igen érdekfeszítő a keleti emberek gondolkodásmódjának tanulmányozása, melynek bizony nem létezik nyugati megfelelője. A két világ közti különbségről egy külön levélnyi munkletet is összeújithatnék, amely bizonyára ugyanolyan érdekfeszítő lenne, mint Mr. Urquhart ránkája.

Egészen rendkívüli, hogy míg férjhez nem adják őket, az itteni leányok csakis nőikkel tartanak kapcsolatot – kivéve egy-két igen közeli férfi családtagot –, s jövődöbelijük olyan férfi lesz, akivel semmiféle előzetes ismeretségük nem lehet! Egy angol hölgy számára ez felháborító, egy ilyen rendszernek – amely, mint tudomásomra jutott, valójában a szigorú törvényi előírásokon kívül áll – még a gondolata is elviselhetetlen. Ezért tehát továbbra is figyelemmel kísérve a keleti társadalmat, csodálom azt, ami csodálható és elfelejttem azt, ami oly nagymértékben kifogásolható benne.

Távozásunk előtt vendéglátóim azt javasolták, tekintsem meg otthonukat. A legidősebb lány karjait nyakam köré fonva egy pompás szobán vezetett végig, melyben a fal mentén díványok sorakoztak; a padló egy része magasabb volt, ezt indiai gyékénnyel borították, míg a szoba mélyített közepén egy tökéletes fekete, vörös és fehér márványberakással díszített szőkökutát vettem észre, a legszebbet, melyet valaha is láttam Egyiptomban. A mennyezet az arabeszk művészet kitűnő példájaként tündökölt, s a szokásnak megfelelően fehérre meszelt falak az alsó részeket kivéve tökéletesen simák voltak; ezeket körülbelül hat láb magasságig holland csempével borították.

A házigazdák hasonlóképp vezettek tovább a felső szintre, s én akaratlanul is rendkívül élveztem helyzetemet; tekintetbe véve pedig, hogy ezek a hölgyek a török királyi család tagjai, bizonyára érthető Számodra, hogy rendkívül megtisztelve éreztem magam.

A fürdőszobába érve a gőzfürdőbe léptünk, amely számos dívánnyal volt berendezve, s maradéktalanul kényelmesnek látszott; a forróság és a gőz azonban oly nyomasztó volt, hogy csupán betekinttünk a helyiségbe, s már fordultunk is vissza a hűvös folyosóra. Nem vagyok meglepve, hogy oly nagyon kíváncsi vagy a keleti fürdőkre; remélem, következő leveletem ennek a témának szentelhetem, részletesen leírva a fürdők helyiségeit és – a megfelelő kifejezéssel élve – üzemelésüket.

Amint a lépcsőhöz értünk, Habib effendi legidősebb lánya helyét húga vette át; karját ő is nyakam köré fonta, s így haladtunk lefelé, s visszatértünk abba a szobába, amelyben korábban oly kedvesen fogadtak. Amikor indulni készültünk, a legidősebb lány átvette köpenyemet egy szolgálótól, s éppen rám akarta adni, mikor is húga megszólalt: „Te segítetted le róla, most rajtam a sor, hogy fellegítsem rá.” Nővére beleegyezni látszott, habarátat⁴ továbbra is kezében tartotta, azonban köpenyemet végül közösen adták fel rám. Ezt követően, miután a szokásos üdvözlést megejtették, teljes szívvel kezet ráztak velem, s arcon csókoltak. Ezután a hölgyektől és számos szolgálótól körülvéve az udvarra mentünk; azon áthaladva a bejárati kapuhoz értünk, ahol érkezésünkkor is a házba léptünk. A bejáratra csupán egy hatalmas gyékény volt akasztva, amely a hárem függönye is volt egyben. A gyékényt fekete eunuchok emelték fel számunkra, akik a folyosóról érkeztek, s rögtön azután, hogy a hölgyek búcsút intettek nekünk, el is tűntek a szolgálkakkal együtt. A fő eunuch a felhágókőre lépett, s felsegített számamra, miközben két másik eunuch lábfejeimet a kengyelbe helyezte; ezalatt saját szolgálkaink végig a háttérben maradtak.

Pár nappal a látogatás után egy második meghívó érkezett a hárem részéről, amelyben udvariasan biztosítottak afelől, hogy ez alkalommal ünnepséget és lovasbemutatót szándékoznak rendezni tiszteletemre.

Rippl Kinga fordítása

- 1 Effendi: nemesi cím, jelentése: úr, fejedelem.
- 2 Csonkakúp alakú fejfedő, általában fekete vagy kék bojtjal.
- 3 Fekete szemfesték.
- 4 Habara: sálszerű női ruhadarab, amely a fejét és a vállat takarja.